

J. W. ten Doesschate, *Asielbeleid en belangen. Het Nederlandse toelatingsbeleid ten aanzien van vluchtelingen in de jaren 1968-1982* (Dissertatie Nijmegen 1993; Hilversum: Verloren, 1993, 249 blz., ISBN 90 6550 373 0).

In de afgelopen jaren is een aantal belangwekkende publikaties verschenen over het vreemdelingen- en vluchtelingenbeleid in de afgelopen eeuwen. Zo behandelde Bob Moore het beleid jegens joodse vluchtelingen in de jaren 1933-1940 (*Refugees from Nazi Germany*, Dordrecht, 1986), terwijl Marij Leenders in haar proefschrift (*Ongenode gasten*, Hilversum, 1993) een uitgebreide beschouwing wijdde aan de periode 1815-1938. Voor de jaren 1938-1940 tenslotte beschikken we over de hoogst interessante bronnenpublicatie van Corry Berghuis (*Joodse vluchtelingen in Nederland*, Kampen, 1990).

Historische beschouwingen over het Nederlandse naoorlogse vreemdelingen- en vluchtelingenbeleid zijn daarentegen erg schaars. In deze lacune is nu voor een deel voorzien door de gedegen dissertatie van de Nijmeegse historicus Ten Doesschate, die in 1985 afstudeerde op een daarna veel geciteerde doctoraalscriptie over het toelatingsbeleid ten aanzien van Hongaarse vluchtelingen. In de traditie van het Nijmeegse Instituut voor rechtssociologie, waar Ten Doesschate zijn onderzoek uitvoerde, heeft de auteur zich vooral gericht op de wijze waarop rechtsregels in de praktijk zijn uitgevoerd en hoe uiteenlopende belangen het beleid jegens vluchtelingen hebben beïnvloed.

Het boek, waaraan een uitgebreid en minutieus archiefonderzoek in de semi-statische archieven van buitenlandse zaken en justitie ten grondslag ligt, is voor een groot deel gewijd aan een reconstructie van het asielbeleid ten aanzien van acht groepen vluchtelingen in de periode 1968-1982. Het beginjaar is gekozen, omdat er na de komst van de Hongaren in 1956 enige tijd nauwelijks vluchtelingen naar Nederland kwamen. Pas met de onderdrukking van de democratische beweging in Praag door de Russische troepen in 1968 kwam aan dit intermezzo een einde. Het eindjaar hangt samen met de bepalingen voor inzage van dossiers. Het aldus gekozen tijdvak bevat echter meer dan genoeg materiaal om de centrale onderzoeksvraag, 'welke factoren hebben het beleid beïnvloed en wat is hun relatieve invloed' (13-14), te beantwoorden. In de jaren zeventig ontstonden namelijk belangrijke wereldwijde vluchtelingenstromen, die ook Nederland niet onberoerd lieten. Ten Doesschate onderscheidt de volgende vier: 1 Oost-Europeanen; 2 Latijns-Amerikanen; 3 Aziaten en Afrikanen en tenslotte minderheidsgroepen uit Turkije en het Midden-Oosten. Deze groepen, onder welke Tsjechen, Oegandezen, Chilenen en Vietnamezen, worden vervolgens uitgebreid en overzichtelijk behandeld in het lijvige kernhoofdstuk. Dit is door zijn documentaire en beschrijvende opzet bij uitstek bruikbaar als een soort naslagwerk. In het erop volgende hoofdstuk gaat de auteur in op de belangen die aan het gevoerde beleid ten grondslag liggen. Hij besteedt daarin veel aandacht aan de volgende zes 'belangen': buitenlandse betrekkingen; de UNHCR (hoge commissaris voor de vluchtelingen); de arbeidsmarkt; de opvangmogelijkheden en integratiekansen; het recht en de belangenorganisaties voor vluchtelingen. In de conclusie ten slotte poogt Ten Doesschate vast te stellen hoe deze factoren op elkaar hebben ingewerkt en wat hun relatieve betekenis is geweest.

Hoewel de auteur tal van interessante en belangwekkende observaties doet, waarover zo dadelijk meer, wordt het betoog regelmatig vertroebeld door het gekozen analytische kader. We zien dit vooral bij het hierboven genoemde zestal 'belangen', waaraan in de conclusie nog drie andere worden toegevoegd: gezinshereniging; veiligheidsbelangen en tenslotte de politieke signatuur van de kabinetten. Nu zijn al deze zaken op zich van belang om de ontwikkeling van het vluchtelingenbeleid te kunnen begrijpen, maar wel van nogal ongelijksoortige aard. Het is bijvoorbeeld verwarrend dat 'de opvangmogelijkheden en integratiekansen' als een 'belang'

worden gepresenteerd. Bij de behandeling van deze factor blijkt namelijk al snel dat het hier om een (gelegenheids)argument gaat waarvan met name ministeries en gemeenten zich bedienden om een afhoudende houding te rechtvaardigen. Zij immers bepalen (samen met de politiek) tot op grote hoogte hoe groot de opvangmogelijkheden zijn. In tegenstelling tot de invloed van bijvoorbeeld belangenorganisaties of gespecialiseerde advocaten valt deze factor dan ook niet te meten. Het enige wat valt na te gaan, is in hoeverre dit argument is gebruikt; iets wat de auteur zelf erkent: 'het ging in de discussies over de toelating van vluchtelingen uit Oeganda, Chili en Vietnam meer om beelden van integratiekansen, cultuur en de verhoudingen met andere migrantengroepen dan om een werkelijke gerichtheid op de integratiemogelijkheden van vluchtelingen' (179).

Het boek zou dan ook zeker aan helderheid hebben gewonnen wanneer bij de analyse 'actoren' en hun respectievelijke 'motieven' systematischer zouden zijn onderscheiden. In dat geval had tevens de invloed van de verschillende betrokken ministeries duidelijker uit de verf kunnen komen. Nu wordt wel veel aandacht geschonken aan de rol van buitenlandse zaken (ministerie, ambassades), de rechterlijke macht en belangenorganisaties, maar over de positie van de minstens zo belangrijke ministeries als justitie en crm dient de lezer zelf de brokstukken te verzamelen. Het is in dit verband vooral jammer dat de rol van de hoofdafdeling vreemdelingenzaken van justitie (en daarnaast de verhouding tussen dit ambtelijke apparaat en de verschillende politieke verantwoordelijke staatssecretarissen) geen centraler rol is toegekend. Een analyse van de relatief autonome positie van deze afdeling (tegenwoordig directie) en de grote discretionele macht van de betrokken ambtenaren zou een welkom tegenwicht hebben geboden tegen de breed uitgemeten rol van buitenlandse zaken. Bovendien had zo een beter antwoord geformuleerd kunnen worden op de vraag naar de invloed van de politieke signatuur van de kabinetten. Uit ander onderzoek weten we namelijk dat de staatssecretaris van justitie sterk aan de leiband ligt van het ambtelijk apparaat en het niet erg veel uitmaakt tot welke partij hij of zij behoort. Deze wat ongelukkige mengeling van actoren, factoren, belangen en argumenten wreekt zich in de conclusie, waar Ten Doesschate niet verder komt dan de onbevredigende vaststelling dat de door hem onderscheiden zes factoren niet in één richting werken en dat die richting bovendien afhangt van de combinatie met andere factoren.

Ik zou hem echter te kort doen wanneer ik het bij deze wat zure constatering zou laten. Daarvoor bevat het boek te veel belangrijke inzichten. Zo maakt de auteur duidelijk dat het beleid zich eigenlijk nauwelijks bezighield met de inhoudelijke vraag wat nu eigenlijk een vluchteling is, maar dat veel prozaïscher belangen (het goed houden van de relatie met een vluchtland bijvoorbeeld) de richting van het beleid bepaalden. Voorts laat hij zien dat het beleid pas na 1976 beter gecontroleerd kon worden, vooral onder de invloed van rechtspraak. Het gevolg is dat de staatssecretaris van justitie structureel rekening moest gaan houden met de jurisprudentie en met de activiteiten van belangenbehartigers als advocaten en vluchtelingenorganisaties, die via het parlement invloed op het justitiële beleid konden uitoefenen. Maar misschien nog wel de meest opmerkelijke conclusie van het boek is, dat ondanks de geringe aantallen (gemiddeld slechts zo'n 600 asielaanvragen per jaar) in de jaren zeventig de reacties van beleidsmakers niet veel van het huidige tijdsgewricht afwijken. Ook toen al hamerde men op het gevaar van de 'aanzuigende werking', de precedënten die toelating zou scheppen en de noodzaak voor opvang in de eigen regio. Het motto 'Afrika voor de Afrikanen', zoals de minister van justitie het in een interne nota in 1971 uitdrukte (209), klinkt dan ook erg actueel in de oren.

Brabant en de Karolingische dynastie. Over het ontstaan van een historiografische traditie*

ROBERT STEIN

I Inleiding

Veel vorstelijke geslachten pronkten in de middeleeuwen met een illustere afstamming om zo hun internationale prestige te verhogen¹. Volgens een tiende-eeuwse genealogie zouden de graven van Vlaanderen afstammen van een Karolingische prinses². In de elfde eeuw voldeed deze afstamming blijkbaar niet meer en kwam een andere traditie op, die wilde dat de legendarische woudmeester Liederik de stamvader van de Vlamingen was³. Het geslacht van Boulogne ging in de twaalfde eeuw nog steeds prat op een Karolingische herkomst, en zo waren er vele andere vorstenhuizen". In de vijftiende eeuw konden ook de Hollanders geen weerstand meer bieden aan de verleiding, en de graven werden voorzien van Trojaanse adelsbrieven⁵.

De Brabantse hertogen koesterden eveneens hun voorgeslacht. Zoals in allerlei andere vorstendommen, ontstond in Brabant een historiografische traditie die de Karolingische afstamming van de hertogen benadrukte. Meer nog dan de zwaanridderlegende, vormt de afstammingstraditie bij uitstek het centrale thema in de Brabantse historiografie⁶. Pas relatief laat, in de eerste helft van de veertiende eeuw, bereikte deze traditie haar hoogtepunt, toen de Antwerpse schepenklerk Jan van Boendale zijn *Brabantsche Y eesten* schreef⁷. In de *Brabantsche Y eesten* wordt in ongeveer 16.000 verzen minutieus de eminente herkomst van de Brabantse vorsten weergegeven, van de stamvader Pippijn I van Landen ('Dit was dierste hertoghe') tot Jan III⁸. Boendales voorbeeld zou in de vijftiende eeuw worden gevolgd door Emond de Dynter, Petrus de Thimo, Walter Bosch en door de anonymus die de *Alderexcellentste Cronyke van*

* Mijn hartelijke dank gaat uit naar mw. dr. M. W. Stein-Wilkeshuis, dr. W. van Anrooij, mw. drs. J. van der Meulen en drs. R. Sleiderink, die eerdere versies van dit artikel van commentaar voorzagen.

1 L. Génicot, 'Princes territoriaux et sang Carolingien. La Genealogia comitum Buloniensium', in: L. Génicot, *Études sur les principautés Lotharingiennes* (Leuven, 1975) 217.

2 E. Freise, 'Die 'Genealogia Amulfi comitis' des Priesters Witger', *Frühmittelalterliche Studien*, XXIII (1989) 203-243.

3 Bijvoorbeeld M. Carasso-Kok, 'Het woud zonder genade', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden (BMGN)*, CVII (1992) 244-245.

4 Génicot, 'Princes', *passim*.

5 K. Tilmans, *Aurelius en de Divisiekroniek van 1517. Historiografie en humanisme in Holland in de tijd van Erasmus* (Hilversum, 1988) 122-127.

6 Zie voor de zwaanridderlegende: J. F. D. Blöte, *Das Aufkommen der Sage von Brabon Silvius, dem brabantischen Schwanritter* (Amsterdam, 1904); W. van Anrooij, 'Zwaanridder en historiografie bij Hennen van Merchtenen', *Spiegel der letteren*, XXXVI (1994) 279-307.

7 Uitgave: Jan van Boendale, *De Brabantsche Y eesten of rymkronyk van Brabant*, J. F. Willems, ed. (Brussel, 1839). Vergelijk R. Stein, 'Wanneer schreef Jan van Boendale zijn 'Brabantsche Yeesten'?', *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde (TNTL)*, CVI (1990) 262-280.

8 Citaat: Jan van Boendale, *Brabantsche Yeesten*, boek I, vs. 257.